

ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПУ СУБСИДІАРНОСТІ ТА ДОКТРИНИ СВОБОДИ РОЗСУДУ У КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

У статті досліджується зміст та значення доповнень, що вносяться до тексту Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод статтею 1 додаткового Протоколу № 15. Детально аналізуються поняття принципу субсидіарності та доктрини свободи розсуду, а також передумови та можливі наслідки їх закріплення у преамбулі Конвенції.

Ключові слова: принцип субсидіарності, доктрина свободи розсуду, права людини та основоположні свободи, Протокол № 15 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Медвідь А. Б. Относительно закрепления принципа субсидиарности и доктрины свободы усмотрения в Конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод.

В статье исследуется содержание и значение дополнений, вносимых в текст Конвенции о защите прав человека и основных свобод статьей 1 дополнительного Протокола № 15. Подробно анализируются понятия принципа субсидиарности и доктрины свободы усмотрения, а также предпосылки и возможные последствия их закрепления в преамбуле Конвенции.

Ключевые слова: принцип субсидиарности, доктрина свободы усмотрения, права человека и основополагающие свободы, Протокол № 15 к Конвенции о защите прав человека и основополагающих свобод, Конвенция о защите прав человека и основополагающих свобод 1950 года.

Medvid A. B. About the inclusion of the subsidiarity principle and the margin of appreciation doctrine in the text of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

This article examines the content and significance of the additions made to the text of the Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms, article 1 of additional Protocol No. 15. A detailed analysis of the concept of the principle of subsidiarity and the doctrine of margin of appreciation, as well as, preconditions and possible consequences of the inclusion in the preamble of the Convention.

Keywords: the principle of subsidiarity, the doctrine of margin of appreciation, human rights and fundamental freedoms, Protocol No. 15 to the Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms, Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms 1950.

Постановка проблеми. Відкриттям для підписання у 1950 році Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] (надалі – Конвенція) на міждержавному рівні було закладено нову основу європейської системи захисту прав людини. Приєднання України до цієї системи відбулося внаслідок прийняття вітчизняним парламентом 17 липня 1997 року Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [2]. Відповідно до статті 9 Конституції України [3] Конвенція є частиною національного законодавства України. А згідно зі статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року [4], Конвенція та практика Європейського суду з прав людини застосовуються як джерело права національними судами при розгляді справ.

Зважаючи на це актуальним є дослідження значення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод для національної правової системи загалом, та вітчизняного конституційного права, зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зауважимо, що проблематику захисту прав та свобод людини досліджувала значна частина науковців. До прикладу, у спеціальній

літературі розгляд вказаного правового інституту, зокрема, у контексті загальних проблем теорії держави і права та конституційного права проводився у працях таких науковців, як: Ю. М. Бисага, В. Н. Денисов, В. І. Євінгов, Т. М. Заворотченко, Н. І. Карпачова, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, Ж. М. Пустовіт, П. М. Рабінович, М. І. Ставнійчук, Ю. М. Тодика, О. Ф. Фрицький, Н. Г. Шукліна, І. О. Шумак та інші.

Формулювання цілі статті. Водночас, питання закріплення принципу субсидіарності та доктрини свободи розсуду у тексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року залишається недостатньо дослідженим. Тому, вивчення зазначеного питання і визначено ціллю даної наукової статті.

Виклад основного матеріалу. 24 червня 2013 року Радою Європи було відкрито для підписання додатковий Протокол № 15 про внесення змін до Конвенції про захист прав людини і основних свобод [5]. Хоча цей протокол станом на початок 2017 року ще не набув юридичної сили, проте від імені України він був підписаний 20 червня 2014 року. Протокол № 15 складається із преамбули та дев'яти статей. Статті 1–5 закріплюють окремі положення, що вносять зміни або доповнення до Конвенції.

Так, стаття 1 Протоколу № 15, вперше у практиці розробки додаткових протоколів до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, передбачає включення додаткового положення до преамбули цього міжнародного договору. Відтак, преамбула Конвенції доповнюється таким кінцевим абзацом: «Стверджуючи, що Високі Договірні Сторони, відповідно до принципу субсидіарності, несуть основну відповідальність за забезпечення прав і свобод, визначених у Конвенції та протоколів до неї, і що при цьому вони користуються свободою розсуду, за умови дотримання наглядової юрисдикції Європейського суду з прав людини, заснованого на підставі цієї Конвенції» [5].

Зауважимо, що таким чином отримують своє формально-конвенційне закріплення принцип субсидіарності та доктрина свободи розсуду, що було повністю прогнозованим з огляду на положення трьох попередніх декларацій, прийнятих на загальноєвропейських конференціях, проведених Радою Європи у 2010–2012 роках, та прецедентну практику Суду. До прикладу, в Інтерлакенській декларації, наголошуючи «на субсидіарному призначенні наглядового механізму, передбаченого Конвенцією, та, зокрема, на фундаментальній ролі, котру національні органи влади, тобто уряди, суди та парламенти, повинні відігравати у гарантуванні та захисті прав людини на національному рівні», а також на тому, «що цей принцип передбачає поділ відповідальності між державами-сторонами та Судом», сформульована вимога «посилити принцип субсидіарності» [6]. У Ізмірській декларації наголошується, що «субсидіарний характер конвенційного механізму є основоположним і наскрізним принципом, який повинні враховувати Суд та держави – учасниці Конвенції», та висловлюється запрошення Комітету Міністрів Ради Європи «повною мірою використати принцип субсидіарності, завдяки якому держави – учасниці мають, зокрема, можливість вибору засобів дотримання взятих ними відповідно до Конвенції зобов'язань» [7]. Тоді як у тексті Брайтонської декларації не лише позитивно оцінюється розвиток таких принципів, як субсидіарність і свобода розсуду у прецедентній практиці Суду, та робиться заклик до Суду максимально розширити їх застосування у своїх рішеннях, але й прямо закріплюється прийняте конференцією рішення про те, що «з причин прозорості та доступності, посилення на принцип субсидіарності та доктрину розсуду, які були відображені в прецедентній практиці Суду, вони повинні бути включені до преамбули Конвенції» (п. 12 (b) Брайтонської декларації) [8].

Крім цього, вказана декларація містить положення, які певним чином роз'яснюють правову природу та зміст зазначеного принципу та доктрини. Зокрема, пункт 3 Брайтонської декларації розкриває правову природу принципу субсидіарності та наголошує: «Держави – учасниці і Суд несуть спільну відповідальність за ефективність виконання Конвенції, що закріплено основним принципом субсидіарності. При укладанні Конвенції в основу було покладено наступне положення – всі держави є суверенно рівними. Держави-учасниці повинні поважати права і свободи, гарантовані Конвенцією, і ефективно вирішувати їх порушення на національному рівні. Суд виступає в якості захисника від порушень, які не

були вирішені на національному рівні...» [8]. У свою чергу, пункт 11 Брайтонської декларації роз'яснює зміст доктрини свободи розсуду держав та зазначає: «Практика Суду свідчить про те, що держави – учасниці користуються свободою розсуду в тому, як вони застосовують і імплементують Конвенцію, залежно від обставин справи і характеру прав і свобод, які залучені. Це відображає субсидіарність системи Конвенції по захисту прав людини на національному рівні, а також те, що національні органи в принципі краще обізнані про специфіку і краще оцінюють місцеві та/або національні потреби і умови у зв'язку з їх територіальною близькістю, порівняно із Судом. Такий розсуд нерозривно пов'язаний з наглядом за системою Конвенції. Щодо цього, роль Суду в перегляді того, чи прийняті відповідні рішення національними органами сумісні зі змістом Конвенції, і Суд повинен враховувати розсуд держав – учасниць» [8].

Потрібно зазначити, що «Словник-довідник Європейського союзу» визначає принцип субсидіарності – як «один із основоположних принципів Європейського Союзу, запозичений з католицького канонічного права і спрямований на забезпечення такого механізму ухвалення рішень, який був би якомога ближчий до громадян, і який передбачав би постійну перевірку обґрунтованості дій Співтовариства з погляду можливостей, що існують на національному, регіональному та місцевому рівнях...» [9, с. 56]. Подібним чином трактується термін «субсидіарність» і Вільною енциклопедією: «(англ. «*Subsidiarity*») – організаційний і правовий принцип, згідно з яким Спільнота (наприклад, ЄС) вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях...» [10]. Більш предметно, вже у межах конвенційного механізму, розкриває поняття субсидіарності колишній голова Європейського суду Г. Петцольд: «субсидіарність є основним принципом захисту прав. Вона визнає першочергову компетенцію і обов'язок держави ефективно захищати своїми внутрішніми правовими засобами права і свободи людини, які передбачені у Конвенції» [11, с. 59]. А от професор Інституту європейського права із захисту прав людини Фредерік Сюд, аналізуючи вказане поняття, акцентує увагу на обсягах відповідальності суб'єктів конвенційних правовідносин та наголошує, що «субсидіарність передбачає розподіл відповідальності між національними властями і ЄСПЛ: в першу чергу, відповідальність за дотримання і захист прав і свобод покладено на держави, у другу чергу, – на Суд» [12].

Варто зауважити, що саме під таким кутом зору заплановано закріпити принцип субсидіарності у преамбулі Конвенції. Оскільки припис, запропонований до включення у її текст статтею 1 Протоколу № 15, регламентуючи зазначений принцип, перш за все вказує на те, що саме «Високі Договірні Сторони» несуть «основну відповідальність» за забезпечення прав і свобод, визначених у Конвенції та протоколах до неї.

Водночас, безспірним є твердження, яке вже неодноразово висловлювалося у науковій літературі [13–15], про те що принцип субсидіарності безпосередньо впливає із самого змісту окремих статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, взятих у системному зв'язку. До таких положень Конвенції варто віднести не лише її статтю 1, яка закріплює зобов'язання саме «Високих Договірних Сторін гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені Конвенцією...», але і статтю 13, яка гарантує право кожного, «чий права та свободи, визнані у Конвенції, було порушено», на «ефективний засіб юридичного захисту в національному органі...», а також пункт 1 статті 35, яким передбачено, що «Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загально визнаними принципами міжнародного права...».

Разом з тим, видається недоцільною пропозиція окремих науковців [13, с. 25–26] щодо віднесення до цієї групи положень ст. 53 Конвенції, яка передбачає що «ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи уневажнює будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є» [1]. Такий висновок обґрунтовується тим, що правовий зміст принципу субсидіарності полягає в аксіологічному встановленні першочерговості обов'язку та відповідальності, власне, держав – учасниць

Конвенції щодо гарантування кожному прав та свобод, які визначені Конвенцією, а також у встановленні другорядності (вторинності) ролі Суду як міжнародного органу у вказаному процесі. При цьому, принцип субсидіарності не можна трактувати як такий, що нібито визначає «субсидіарність» (другорядність) норм Конвенції у порівнянні із відповідними нормами національного законодавства, або будь-яким іншим чином впливає на співвідношення юридичної сили одних та інших. Іншими словами, субсидіарна роль притаманна для конвенційного механізму, але у жодному випадку не для самої Конвенції.

Аналізуючи положення статті 1 Конвенції крізь призму принципу субсидіарності, А. Ковлер резюмує: «Образно кажучи, на державі лежить відповідальність за результат, а от вибір засобів досягнення результату Конвенція віддає на розсуд держави» [14, с. 69]. Важливим є те, що саме такий спосіб тлумачення принципу субсидіарності уже давно знайшов своє закріплення у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини [16 – 20]. До прикладу, ще у одній із своїх «ранніх» справ про використання мов у системі освіти Бельгії («*Belgian Linguistic*» (рішення від 23 липня 1968 р. (№ 6) 1 E.H.R.R. 252)) Суд однозначно сформулював свою позицію, вказавши, що він «не може нехтувати тими юридичними і фактичними ознаками, які характеризують життя суспільства у країні-відповідачі, але, у свою чергу, Суд не може виконувати роль компетентних національних державних органів. А якщо таке відбувається, це є свідченням втрати субсидіарної природи міжнародного механізму колективного забезпечення прав людини, встановленого Європейською конвенцією... Національна влада вільна у виборі правових заходів, які вона вважає доцільними у передбачених Конвенцією рамках. Суд розгляне лише відповідність цих правових заходів вимогам Конвенції» [16].

Більше цього, у межах розгляду вказаної справи Європейський суд з прав людини визначив два аспекти субсидіарності своєї діяльності – практичний та теоретичний. У практичній площині Суд підкреслив, що він не може бути апеляційним судом та повторно розглядати справи, як це відбувається у національній судовій системі, окрім цього Суд не може так само детально, як національні інстанції, вивчати фактичні обставини справи. У теоретичній площині, виходячи з легітимності демократично обраної влади держав, Європейський суд зобов'язаний застосовувати деяке самообмеження («*self-restraint*»), оцінюючи необхідність втручання в демократичному суспільстві у здійснення прав та свобод, гарантованих Конвенцією, та надавати державі певну свободу розсуду («*margin of appreciation*»). Разом з тим, допустимі форми такого втручання держави повинні бути встановлені законом, а не здійснюватися на підставі довільного розсуду посадових осіб, та повинні переслідувати легітимну мету (приміром, забезпечення балансу приватного і загального інтересів). Тобто, свобода розсуду держав не може виходити за межі демократичного процесу [16, с. 69–70].

Як зазначає Європейський суд у більш пізній своїй справі (*Handyside v. the UK* 1 E.H.R.R. № 737 № 24 від 7 липня 1976 р.), контроль Європейського суду і «свобода розсуду» національних органів взаємопов'язані. Суд, здійснюючи контроль, не може не враховувати правові і фактичні ознаки суспільного життя держави-відповідачки та її матеріальне і процесуальне право. Державні органи мають тривалий прямиий зв'язок із життям своєї країни, з людьми, знайомі із ситуацією на місці, а саме, з нагальними потребами даного моменту. Тому компетентні органи держави, у принципі, знаходяться у кращому становищі порівняно з міжнародними суддями щодо надання точної оцінки стосовно необхідних рішень у конкретному питанні, чим і зумовлюється необхідність забезпечення «свободи розсуду» держав [18].

Таким чином, варто погодитися із думкою О. Трагнюка, що доктрина «свободи розсуду» є природним продовженням принципу субсидіарності. Вона покликана «розподілити повноваження з прийняття рішень між відповідними органами з тією метою, щоб у конкретній справі окреслити кордони між «первинним вибором держави» і «субсидіарним» наглядом на загальноєвропейському рівні» [13, с. 28]. Водночас, потрібно пам'ятати що конкретні межі такої свободи розсуду у будь-якому випадку визначатимуться виключно Європейським судом, оскільки відповідно до п. 1 ст. 32 Конвенції «Юрисдикція Суду

поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд...» [1].

Відзначимо, що саме межі «свободи розсуду» держав – учасниць та порядок застосування до неї «наглядової юрисдикції» Суду стали чи не найбільш дискусійним питанням серед змін, запроваджуваних Протоколом № 15. Так, на Брайтонській конференції окремі її учасники наполягали на включенні до тексту Конвенції вказівки на свободу розсуду держав, як гарантії її дотримання без можливості будь-яких її обмежень Судом. Проте, як бачимо, закріплене у статті 1 Протоколу № 15 формулювання має відмінний зміст, оскільки передбачає право «Високих Договірних Сторін» користуватися «свободою розсуду, за умови дотримання наглядової юрисдикції Європейського суду з прав людини».

На думку самого Європейського суду, навіть таке формулювання є «не повністю чітким та може призвести до виникнення невизначеності щодо закладеного у ньому змісту». Тому Суд зазначає, що надав би «перевагу більш деталізованому тексту», хоча і розуміє, що «нинішнє формулювання є компромісом між державами з метою досягнення згоди з приводу протоколу в цілому» (п. 4 «Думки Суду щодо проекту Протоколу № 15 до Конвенції») [21]. Подібну точку зору висловлювали і міжнародні правозахисні організації, які також вказували на необхідність «більш точного формулювання» конвенційного закріплення права держав на свободу розсуду [22].

Проблема полягала у тому, що доктрина «свободи розсуду» до моменту розробки Протоколу № 15 не лише безпосередньо не закріплювалася положеннями Конвенції чи додаткових протоколів до неї, але й на відміну від принципу субсидіарності не є прямо похідною з їх змісту. Доктрина «свободи розсуду» була розроблена практикою Європейського суду, та застосовувалася Судом у різних межах. Залежно від конкретних обставин справи та тих чи інших прав, або їх елементів, гарантованих Конвенцією, Суд більш широко, або вужче визначав допустимі межі «свободи розсуду» держав. При цьому прецедентна практика вказувала, що з приводу окремих видів прав (до прикладу, заборони катування чи рабства) доктрина «свободи розсуду» не може застосовуватися взагалі. Тож значна частина фахівців у сфері захисту прав людини припускала, що закріплення у тексті Конвенції права держав «користуватися свободою розсуду», без визначення чітких меж її застосування, може бути використане як підстава для легітимізації її використання державами – учасницями без будь-яких обмежень та щодо всіх гарантованих Конвенцією прав.

Саме тому у Пояснювальній доповіді до Протоколу № 15 від 24 червня 2013 року, підготованій Радою Європи [23], зроблено вказівку щодо меж застосування державами свободи розсуду, задекларованої статтею 1 Протоколу № 15. Зокрема, у доповіді наголошується, що пункт із посиланням «на принцип субсидіарності та доктрину свободи розсуду», доданий до преамбули Конвенції, «...покликаний підкреслити прозорість і доступність цих характеристик системи Конвенції та узгодженість їх з принципом свободи розсуду, виробленим у правозастосовній практиці Суду» (п. 7). Практика Суду чітко вказує, що держави – учасниці володіють свободою розсуду щодо застосування та реалізації Конвенції, залежно від обставин справи та порушених прав і свобод. Тоді як роль Суду полягає у розгляді рішень, прийнятих національними органами, щодо їх відповідності Конвенції, з урахуванням свободи розсуду держав (п. 9 Пояснювальної доповіді).

Зважаючи на той факт, що пояснювальні доповіді розглядаються як офіційні тлумачення змісту положень відповідних додаткових протоколів до Конвенції, можна стверджувати, що саме зазначене розуміння доктрини «свободи розсуду» держав є загально визнаним та повинно застосовуватися не лише Судом, але й усіма іншими суб'єктами Страсбурзької системи, включно з державами – учасницями. У свою чергу, підтвердження прийнятності застосування свободи розсуду держав виключно у межах, визначених прецедентною практикою Європейського суду з прав людини, висловили як Європейський суд [21, п. 4], так і ПАРЕ [24, п. 2.1] та група неурядових правозахисних організацій [25, п. А].

Врешті решт зауважимо, що у наукових колах висловлюються сумніви не лише щодо ефективності конвенційного закріплення принципу субсидіарності та доктрини свободи розсуду [15, с. 17], але й щодо доцільності їх включення саме до преамбули Конвенції [26].

Аргументи наводяться на кшталт того, що преамбула Європейської конвенції не володіє самостійною нормативною значущістю, її положення не передбачають окремих контрольних механізмів, та неможливо встановити факт порушення Конвенції з боку держави лише на підставі положень преамбули, а отже, вони безпосередньо не є зобов'язуючими для Суду [26].

Проте, на нашу думку, все ж таки більш важливим є те, що практика Європейського суду характеризує преамбулу Конвенції як положення, що визначають фундаментальні цінності, на яких ґрунтується вся її правова система. Преамбула закріплює основні принципи та головну мету підписання Конвенції. А згідно зі ст. 1 та п. 1 ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів [27], міжнародний договір повинен тлумачитися добросовісно відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їхньому контексті, а також у світлі об'єкта і цілей договору. Тоді як для цілей тлумачення договору контекст, серед іншого, охоплює і преамбулу (п. 2 ст. 31 Віденської конвенції [124]). Тому беззаперечним є те, що преамбула займає чільне місце та є невід'ємною частиною Конвенції, основою для подальшого тлумачення усіх конвенційних норм, а також для загального розуміння системи запровадженого нею контрольного механізму.

Висновки. Зважаючи на викладене, доцільно запропонувати авторське визначення поняття принципу субсидіарності. Так, принцип субсидіарності – це основоположний організаційно-правовий принцип захисту прав людини та основоположних свобод, відповідно до Європейської Конвенції 1950 року, який визначає першочергову компетенцію і обов'язок, а також основну відповідальність її держав – учасниць за забезпечення на національному рівні ефективного захисту прав і свобод, гарантованих цією Конвенцією та протоколами до неї.

Також варто зазначити, що обране авторами Протоколу № 15 формулювання для конвенційного закріплення принципу субсидіарності та доктрини свободи розсуду (ст. 1 вказаного протоколу) хоча і не можна вважати бездоганим, проте є компромісним та достатньо збалансованим. Загалом зазначений припис виконує поставлені перед ним завдання. По-перше, він формально закріплює не лише власне принцип субсидіарності конвенційного механізму (який уже давно знайшов своє втілення у прецедентній практиці Суду), але й один із визначальних елементів цього принципу – обов'язок несення основної відповідальності «Високими Договірними Сторонами» за виконання ними взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав і свобод, визначених Конвенцією та протоколами до неї. Який у свою чергу, безсумнівно є логічним продовженням положень ст. 1, ст. 13, та п. 1 ст. 35 Конвенції. По-друге, запропонований ст. 1 Протоколу № 15 припис, формально закріплюючи право договірних сторін користуватися свободою розсуду (доктриною, зміст та межі якої визначаються лише практикою Суду), одночасно опосередковано встановлює межі вказаної свободи розсуду, передбачаючи, що вона застосовується виключно за умови дотримання наглядової юрисдикції Європейського суду з прав людини. Останню, у свою чергу, потрібно кваліфікувати як обов'язкову умову ефективного застосування доктрини свободи розсуду, а позитивна практика її здійснення уже напрацьована Судом. Разом з тим, закріплення аналізованих положень саме у межах преамбули Конвенції видається оптимальним рішенням авторів Протоколу № 15. Оскільки це надасть змогу Суду, відповідно до вимог права міжнародних договорів, застосовувати ці положення у якості базових принципів тлумачення усіх норм як Європейської конвенції, так і протоколів до неї. Відтак можна стверджувати, що включення до преамбули Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод додаткового пункту, запропонованого ст. 1 Протоколу № 15, сприятиме продуктивному розвитку всієї Страсбурзької системи захисту прав людини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. – 16.04.1998. – № 13; 23.08.2006. – № 32. – С. 270.

2. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР // Голос України. – 1997. – 24 липня.

3. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV // Урядовий кур'єр. – 30.03.2006. – № 60.
5. Protocol No. 15 amending the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Strasbourg, 24.VI.2013. Council of Europe Treaty Series. – No. 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/rms/0900001680084831>
6. Інтерлакенська декларація. Рада Європи, Європейський суд з прав людини; Декларація, План, Міжнародний документ від 19.02.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_a48
7. Декларація про майбутнє Європейського суду з прав людини. Рада Європи, Комітет Міністрів Ради Європи; Декларація, План, Міжнародний документ від 27.04.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_a49/card2#Card
8. Брайтонська декларація. Конференція високого рівня державств-учасників Совета Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euroua.com/europe/coe/1420-brajtonskaya-deklaratsiya-perevod>
9. Словник-довідник Європейського союзу / Ред. Ю. Марченко. – К. : К.І.С., 2001. – 152 с.
10. Вільна енциклопедія. Субсидіарність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B1%D1%81%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%80%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>
11. Macdonald R. The European System of the Protection of Human Rights / R. Macdonald, F. Matscher, H. Petzold. – Martinus Nijhoff Publishers, 1993. – P. 59–60.
12. Протокол № 15 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Практика ЄСПЛ. Українське право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/protokol-15-do-konventsii-pro-zakhyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnykh-svobod/
13. Трагнюк О. Принцип субсидіарності за Європейською конвенцією про захист прав і основних свобод людини 1950 р. / О. Трагнюк // Право України. – 2003. – № 1. – С. 25–29.
14. Ковлер А. Виконання рішень Європейського суду з прав людини: субсидіарність та/або «суверенна воля»? / А. Ковлер // Право України. – 2011. – № 7. – С. 69–74.
15. Гудима Д. Європейський суд з прав людини: реформування триває (Протокол № 15 до Конвенції) / Д. Гудима // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – № 3. – С. 15–22.
16. Belgian linguistic cases. Judgment of 23 July 1968, Series A, no. 6. P. 34–35, § 10.
17. Pedersen and Baadsgaard v. Denmark, [GC], Judgment of 17 December 2004, § 68, ECHR 2004-XI.
18. Handyside v. the UK, Judgment of 7 December 1976, Series A, no. 24, § 48.
19. Chappel v. the UK, Judgment of 30 March 1989, Series A. no. 152-A, P. 23, § 54.
20. Lisica v. Croatia, Judgment of 25 February 2010, § 52.
21. Opinion of the Court on Draft Protocol No. 15 to the European Convention on Human Rights, adopted on 6 February 2013. European Court of Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/2013_Protocol_15_Court_Opinion_ENG.pdf
22. Draft Protocol № 15 to the European Convention on Human Rights: a reference to the doctrine of the margin of appreciation in the Preamble to the Convention. Open letter to all member states of the Council of Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amnesty.org/en/library/info/IOR61/006/2013/en%20April%202013.pdf>
23. Explanatory Report to Protocol No. 15 amending the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Strasbourg, 24.VI.2013. Council of Europe Treaty Series. – No. 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800d383d>
24. Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE), Draft Protocol 15 amending the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Opinion No. 283(2013),

adopted on 26 April 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefATListing_E.asp

25. Совместное заявление НПО. Протокол 15 к Европейской Конвенции о правах человека не должен привести к ослаблению системы защиты прав человека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2014/11/%D1%81%D0%BE%D0%B2%BE.pdf>

26. Гарлицкий Л. Реформа Европейского суда по правам человека – текущее состояние и перспективы [Електронний ресурс] / Л. Гарлицкий. – Режим доступу: <http://xn---7sbaj7auwnffhk.xn--p1ai/article/2748>

27. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Заява від 23.05.1969 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_118

* Медвідь Андрій Богданович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права Львівського торговельно-економічного університету, третейський суддя Постійно діючого третейського суду при Торгово-промисловій палаті України, адвокат.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2017 р.

УДК 342(477)

Іван Мищак *

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У БІБЛІОТЕЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто останні законодавчі ініціативи щодо удосконалення правового забезпечення діяльності бібліотек та бібліотечної справи у цілому. Проаналізована відповідність наявних законопроектів тим основним викликам, які сьогодні стоять перед бібліотеками.

Ключові слова: законопроект, законодавство, концепція, нормативно-правове забезпечення, бібліотека.

Мищак И. Н. Проблемы и перспективы совершенствования законодательства в библиотечной сфере Украины.

В статье рассмотрены последние законодательные инициативы по совершенствованию правового обеспечения деятельности библиотек и библиотечного дела в целом. Проанализировано соответствие имеющихся законопроектов тем основным вызовам, которые сегодня стоят перед библиотеками.

Ключевые слова: законопроект, законодательство, концепция, нормативно-правовое обеспечение, библиотека.

Myshchak I. M. Problems and prospects of legislation improvement concerning bibliothecarial activity in Ukraine.

The recent legislative innovations concerning the improvement of legislative provision of the bibliothecarial activity and librarian services in general in Ukraine have been researched in the article. The compliance of available legislative initiatives with current challenges in this sphere faced by the libraries nowadays has been analyzed.

Keywords: draft law, legislation, concept, normative legal provision, library.

Одним із пріоритетних завдань України як правової демократичної держави є забезпечення прав людини і громадянина. Важливе місце серед цих прав посідає право